



# FILOZOFIJA

Vispārējās vidējās izglītības mācību priekšmeta programmas paraugs

Atbildīgā par izdevumu Spodra Austruma

ISEC redakcija

## Satura rādītājs

Ievads.....	2
Mācību priekšmeta mērķis un uzdevumi.....	4
Mācību saturs.....	5
Mācību satura apguves secība un apguvei paredzētais laiks .....	7
Mācību sasniegumu vērtēšanas formas un metodiskie paņēmieni .....	17
Mācību satura apguvei izmantojamo mācību līdzekļu un metožu uzskaitījums .....	19
Mācību līdzekļi.....	19
Mācību metodes.....	20

## Ievads

Izglītības satura un eksaminācijas centra izstrādātais Vispārējās vidējās izglītības mācību priekšmeta “Filozofija” programmas paraugs (turpmāk – programma) veidots atbilstoši Latvijas Republikas Vispārējās izglītības likumam un Ministru kabineta 2008. gada 2. septembra noteikumu Nr. 715 “Noteikumi par valsts vispārējās vidējās izglītības standartu un vispārējās vidējās izglītības mācību priekšmetu standartiem” 16. pielikumam “Filozofija. Vispārējās vidējās izglītības mācību priekšmeta standarts”.

Programma ir vispārējās vidējās izglītības programmas sastāvdaļa, kuru veido mācību priekšmeta mērķi un uzdevumi, mācību saturs, mācību satura apguves secība un apguvei paredzētais laiks, mācību sasniegumu vērtēšanas formas un metodiskie paņēmieni, mācību satura apguvei izmantojamo mācību līdzekļu un metožu uzskaitījums.

Piedāvātajai programmai ir ieteikuma raksturs. Pedagoģs var tematiskajā plānojumā konkretizēt un papildināt šīs programmas mācību saturu, tā apguves secību, mācību sasniegumu metodiskos paņēmienus, mācību līdzekļu un metožu uzskaitījumu. Pedagoģam ir tiesības veidot arī savu mācību priekšmeta programmu.

Programmā tiek piedāvāta jauna filozofijas mācību pieeja, kas vērsta uz jēgpilnu satura apguvi. Programma veidota, pamatojoties uz problēmpieeju, kas paredz izglītojamo aktīvu iesaistīšanos filozofēšanas procesā, nevis uz hronoloģiski informatīvo pieeju, kas bija raksturīga iepriekšējam mācību priekšmeta standartam. Problēmmācību uzdevums ir aktualizēt izglītojamo pieredzē sastopamās filozofiskās problēmas un veidot metodisku refleksiju par tām, īpaši uzsverot jēdzieniskās skaidrības un argumentācijas nozīmi.

Pasaules kopveseluma izpratnes veidošanā nozīmīga ir starppriekšmetu saikne. Vienas problēmas risināšana dažādos mācību priekšmetos palīdz izglītojamajiem saprast, ka jautājuma aplūkošana no dažādu zinātņu skatījuma veicina vispusīgāku un dziļāku problēmas izpratni.

Filozofija nodarbojas ar noteiktiem filozofiskajās tradīcijās un mūsdienu filozofijā diskutētiem jautājumiem, kas izsaka filozofijas būtību un savdabību, ļauj attīstīt patstāvīgu un kritisku domāšanu, sasniegt attiecīgās kompetences līmeni, kas ļauj noteiktā veidā diskutēt un uzdot jautājumus par jēgu, būtību un to dziļākiem cēloņiem.

Mācību saturu veido:

- filozofijas jautājumi, kas raksturīgi patības meklējumiem;
- filozofijas jautājumi, kas aktuāli personības socializācijai;
- filozofiskās domāšanas paradigmu raksturojums;
- filozofisko jautājumu tematiskā daudzveidība.

Katras tēmas apguvi programmā paredzēts pamatot galvenokārt uz klasisko un mūsdienu filozofu tekstu fragmentiem, kopīgi tos lasot, analizējot un diskutējot par tajos aplūkotajiem jautājumiem. Programmā atbilstoši katrai tēmai ir norādīti ieteicamie tekstu fragmentu avoti, no kuriem pedagogs var izvēlēties piemērotākos un sev pieejamākos.

Izmantojot filozofisko tekstu fragmentus, mācību procesā izglītojamajam:

- tiek doti piemēri, kā formulēt tēzes un tās argumentēti aizstāvēt;
- tiek dota konkrēta ievirze problēmas saturā un pamats filozofisku jautājumu uzdošanai;
- tiek doti līdzekļi un metodes, kas palīdz iesaistīt iepriekšējo pašizziņas un pasaules izziņas pieredzi metodiskā filozofiskā refleksijā;
- notiek teksta iepazīšana filozofijas vēstures kontekstā.

## **Mācību priekšmeta mērķis un uzdevumi**

### **Mācību priekšmeta mērķis**

Sekmēt izglītojamā pašpilnveidi un sociāli aktīvu attieksmi, attīstot filozofiskās domāšanas prasmes un izpratni par filozofiskām problēmām, to risinājumu iespējām un daudzveidību.

### **Mācību priekšmeta uzdevumi**

Veidot izpratni par filozofijas un filozofiskās domāšanas savdabību un tās nozīmi pašizziņā un apkārtējās pasaules izziņā.

Reflektēt par cilvēka būtību, izprotot personības veidošanās, cilvēku sociālās darbības un vides attiecību likumsakarības.

Veidot attieksmi pret filozofiju kā būtisku personības pašpilnveides, sociālās aktivitātes un sabiedrības attīstības priekšnoteikumu.

Reflektēt par esamību un to raksturojošām kategorijām, telpas un laika izjūtu.

Apzināties vērtību nozīmi cilvēka un sabiedrības dzīvē, diskutēt par vērtību daudzveidību.

Izprast filozofisko problēmu risinājumu daudzveidību filozofijas vēsturē, īpaši uzsverot mūsdienu teorijas un to interpretāciju.

Apgūt un izprast filozofijas pamatjēdzienus, izkopjot prasmi radoši, kritiski un patstāvīgi domāt un izmantot dažādas filozofiskās analīzes metodes.

## Mācību saturs

Mācību satura komponents	Mācību priekšmeta obligātais saturs	10.–12. klase
Indivīds un sabiedrība	Filozofijas vispārīgs raksturojums, pamatproblēmas	Filozofijas būtība. Filozofiskās domāšanas atšķirības. Filozofijas nozīme pašizziņā un citu zinātņu kontekstā.
	Izziņas un zināšanu problēma filozofijā	Izziņas process. Pasaules izzināmības problēmas un izziņas robežas.
	Cilvēka problēma filozofijā	Cilvēks kā bioloģiska būtne. Cilvēks kā sociāla būtne. Cilvēka patības problēma, cilvēks kā vērtību mērs.
	Apziņas problēma filozofijā	Apziņas un ār pasaules saikne. Apziņa un zemapziņa. Teksts, saprašana un interpretācija.
Kultūrvide laikā un telpā	Filozofiskās domāšanas paradigmas	Seno Austrumu filozofiskā doma. Antīkā, viduslaiku, jauno laiku filozofija. Mūsdienu filozofijas galvenie virzieni.
	Esamības filozofiskā izpratne	Filozofiskie priekšstati par pasaules uzbūvi, rašanos/radīšanu. Esamība un valoda. Telpa un laiks.

Mācību satura komponents	Mācību priekšmeta obligātais saturs	10.–12. klase
	Filozofiskā refleksija par vērtībām	<p>Filozofiskās mācības par vērtībām.</p> <p>Vērtību daudzveidība un relativitāte.</p> <p>Vērtības un morāle.</p> <p>Sabiedrība un vērtības.</p>
Sabiedrība, valsts un vara	Filozofija un cilvēces nākotne	<p>Filozofu skatījums uz globalizāciju un sabiedrības attīstības perspektīvām.</p> <p>Patērniecības problēmas filozofu skatījumā.</p> <p>Informācijas tehnoloģijas un komunikācijas sabiedrības problēmas.</p> <p>Utopijas un antiutopijas.</p>
Darbība	Analītiski vērtējošā un radošā darbība	<p>Filozofisku jautājumu formulēšana.</p> <p>Filozofijas problēmu risināšana, izmantojot dažādas filozofēšanas metodes.</p> <p>Dažādu filozofisku tekstu salīdzināšana, formulēšana, analizēšana un vērtēšana.</p> <p>Diskutēšana par vērtību nozīmi, dzīvības un nāves problemātiku, esības jautājumiem, globalizāciju un sabiedrības virzības perspektīvām.</p> <p>Loģiskas argumentācijas lietošana filozofisku tekstu analīzē un interpretācijā.</p>



## Mācību satura apguves secība un apguvei paredzētais laiks

Sasniedzamais rezultāts mācību satura apguves laikā, kas raksturo izglītojamo attieksmes, norādīts slīprakstā.

### 1. Filozofijas vispārējs raksturojums, pamatproblēmas (10% no kopējā mācību stundu skaita)

- 1.1. kas ir filozofija? Filozofiskās domāšanas savdabība;
- 1.2. filozofiskās domāšanas atšķirības no ikdienas un zinātniskās domāšanas;
- 1.3. filozofijas nozīme pašizziņā un citu zinātņu kontekstā.

### Sasniedzamais rezultāts

Zināšanas un izpratne	Darbība
<p>Izprot filozofiskās, zinātniskās un ikdienas domāšanas atšķirības.</p> <p>Izprot filozofijas jēdzienu un filozofijas vietu zinātņu sistēmā.</p> <p>Zina atšķirības starp jautājumiem, ko uzdod filozofija, dabaszinātnes un sociālās zinātnes.</p> <p>Izprot atšķirību starp sacerējumu, literāru eseju un filozofisku eseju.</p> <p>Zina filozofijas pamatproblēmas.</p>	<p>Atpazīst filozofiju no citiem domāšanas veidiem, prot saskatīt atšķirības ar mitoloģiju un reliģiju.</p> <p>Atpazīst filozofisku tekstu.</p> <p>Mācās izmantot filozofiskus jēdzienus jautājumu formulēšanā, sevis un apkārtējās pasaules raksturošanā.</p> <p>Mācās formulēt filozofiskus jautājumus.</p> <p>Izprot un spēj pamatot filozofijas nozīmi pašizziņā un citu zinātņu kontekstā.</p> <p>Prot lietot jēdzienus: filozofija, domāšana, refleksija, mīts, paradigma, zinātne, sociālās zinātnes.</p>

### Ieteicamā literatūra

- Bēringers, H. *Kas ir filozofija?* – Lielvārde: Lielvārds, 1995.
- Jaspers, K. *Ievads filozofijā.* – Rīga: Zvaigzne ABC, 2003.
- Kūle, M., Kūlis, R. *Filosofija.* – Rīga: Burtnieks, 1996. – 23.–28. lpp.
- Lauksmans, F. *Filozofijas ABC.* – Rīga: Alberts XII, 1999.
- Megi, B. *Filozofijas vēsture.* – Rīga: Zvaigzne ABC, 2000.
- Šmids, V. *Skaista dzīve?* – Rīga: Zvaigzne ABC, 2002.
- Šuvajevs, I. *Filozofija. Saruna par filozofiju.* – Rīga: Zvaigzne ABC, 1999.

## 2. Izziņas un zināšanu problēma filozofijā (12% no kopējā mācību stundu skaita)

- 2.1. izziņas process, zināšanu jēdziens, zinātniskas zināšanas;
- 2.2. pasaules izzināmības problēmas un izziņas robežas.

### Sasniedzamais rezultāts

Zināšanas un izpratne	Darbība
<p>Apgūst dažādas pieejas (piemēram, racionālā, loģiskā, intuitīvā) izziņas teorijā.</p> <p>Saprot deduktīvās un induktīvās argumentācijas atšķirību.</p> <p>Izprot galvenās atšķirības starp racionālisma un empīrisma pieejām izziņas teorijā.</p> <p>Mācās izprast pasaules izzināmības robežas problēmu.</p> <p>Saprot skeptiķu, solipsistu, relatīvistu, reālistu nostājas pasaules izzināmības jautājumā.</p> <p>Izprot izziņas procesus, pārejot no zināšanu sabiedrības uz informācijas sabiedrību.</p>	<p>Prot izmantot induktīvus un deduktīvus slēdzienus savu apgalvojumu pamatošanai.</p> <p>Ar ikdienišķiem piemēriem demonstrē indukcijas problēmu.</p> <p>Prot definēt zināšanu jēdzienu un raksturot ikdienas un zinātnisko zināšanu nošķirumu.</p> <p>Spēj salīdzināt dažādas izpratnes par izziņu.</p> <p>Attīstījis prasmi lasīt un analizēt filozofiska teksta fragmentus.</p> <p>Prot formulēt savu viedokli par skeptiķu, solipsistu, relatīvistu, reālistu nostāju pasaules izzināmības jautājumā.</p> <p>Spēj pamatot personisko viedokli pasaules izzināmības jautājumā.</p> <p>Raksturo atšķirību starp jēdzienu – zināšanas, saprašana, jēdziens, vārds, termins – lietošanu un definēšanu.</p> <p>Izprot un prot lietot jēdzienus: izziņa, epistemoloģija, sajūtas, prāts, indukcija, dedukcija, patiesība, pārliecība, taisnība, empīriskais, racionālais, zīme, simbols, nozīme, jēga, skeptiķis, solipsists, relatīvists.</p>

### Ieteicamā literatūra

- Bēkons, F. *Jaunais organons*. – Rīga: Zvaigzne, 1989.
- Bērklis, Dž. *Traktāts par cilvēka izziņas principiem. Trīs sarunas starp Hilasu un Filonusu*. – Rīga: Zvaigzne, 1989.
- Dekarts, R. *Pārruna par metodi*. – Rīga: Zvaigzne, 1978.
- Kants, I. *Prolegomeni*. – Rīga: Zvaigzne, 1982.

- Klīve, V. V. *Gudrības ceļos*. – Rīga: Zinātne, 1996.  
 Kūle, M., Kūlis, R. *Filosofija*. – Rīga: Burtnieks, 1996. – 536.–547. lpp.  
 Lauksmans, F. *Filosofijas ABC*. – Rīga: Alberts XII, 1999.  
 Platons. *Menons. Dzīres*. – Rīga: Zvaigzne, 1980.  
 Platons. *Valsts*. – Rīga: Zvaigzne, 1982.

### 3. Filozofiskās domāšanas paradigmas (20% no kopējā mācību stundu skaita)

- 3.1. Seno Austrumu filozofiskā doma. Vēdisma, budisma, daoisma, konfūcisma pamatidejas;  
 3.2. antīkā, viduslaiku, jauno laiku filozofija. Filozofisko paradigmu maiņa;  
 3.3. mūsdienu filozofijas galvenie virzieni. Filozofisko problēmu risinājumu daudzveidība.

#### Sasniedzamais rezultāts

Zināšanas un izpratne	Darbība
<p>Zina dažādu filozofijas paradigmu raksturīgās iezīmes.</p> <p>Izprot Austrumu un Rietumu filozofiskās domāšanas atšķirības, līdzību un dialogu.</p> <p>Izprot, kāpēc viena filozofiskā paradigma nomaina citu.</p> <p>Mācās izprast mijiedarbību starp filozofisko domu un sabiedrību.</p>	<p>Prot saskatīt un atsegt dažādu laikmetu filozofijas galvenās problēmas.</p> <p>Prot salīdzināt Rietumu un Austrumu filozofiskās domāšanas veidus.</p> <p>Izprot filozofisko problēmu risinājumu daudzveidību.</p> <p>Prot salīdzināt dažādu filozofijas virzienu tekstus un pamatot savu viedokli par tiem.</p> <p>Prot lietot filozofiskus jēdzienus: vēdisms, budisms, daoisms, konfūcisms, logoss, platonisms, kinisms, hedonisms, stoicisms, sholastika, mistika, empīrisms, racionālisms, iracionālisms, apgaismība, marksisms, eksistenciālisms, dzīves filozofija, valodas filozofija.</p>

#### Ieteicamā literatūra

- Bēringers, H. *Kas ir filozofija?* – Lielvārde: Lielvārds, 1995.  
 Eliade, M. *Mīta aspekti*. – Rīga: Minerva, 1999.  
 Eliade, M. *Mīts par mūžīgo atgriešanos*. – Rīga: Minerva, 1995.  
 Klīve, V. V. *Gudrības ceļos*. – Rīga: Zinātne, 1996.

- Kūle, M., Kūlis, R. *Filosofija*. – Rīga: Burtnieks, 1996.  
 Lasmane, S. *Rietumeiropas ētika no Sokrāta līdz postmodernismam*. – Rīga: Zvaigzne ABC, 1998.  
 Megi, B. *Filosofijas vēsture*. – Rīga: Zvaigzne ABC, 2000.  
 Vorbertons, N. *Filosofijas pamati*. – Rīga, RaKa, 2003.  
 Žilsons, E. *Teoloģija un filozofija. // Kristīgās filozofijas vēsture viduslaikos*. – Rīga: Filozofijas un socioloģijas institūts, 1997.

#### 4. Cilvēka problēma filozofijā (12% no kopējā mācību stundu skaita)

- 4.1. cilvēks kā bioloģiska būtne. Cilvēka ķermenis, ķermeņa un gara attiecību problēma;  
 4.2. cilvēks kā sociāla būtne. Sociālās darbības likumsakarības;  
 4.3. cilvēka patības problēma. Cilvēks kā vērtību mērs.

#### Sasniedzamais rezultāts

Zināšanas un izpratne	Darbība
<p>Zina un prot salīdzināt dažādas cilvēka būtības izpratnes filozofijā.</p> <p>Zina dažādus ķermeņa un gara attiecību problēmas risinājumus filozofijā.</p> <p>Zina eksistenciālisma pamatnostādnes.</p> <p>Izprot sevi kā sociālu būtni.</p> <p>Izprot argumentu daudzveidību bioētikā (embriju tiesības, eitanāzija).</p> <p>Izprot cilvēka sociālās darbības likumsakarības.</p> <p><i>Apzinās sociālo procesu nozīmi cilvēka dabas izpratnē.</i></p>	<p>Prot diskutēt par sabiedrības nozīmi indivīda veidošanā.</p> <p>Spēj reflektēt par savas patības un ķermeņa vērtību.</p> <p>Pamato savu viedokli par ķermeņa un gara attiecībām.</p> <p>Spēj diskutēt un pamatot savu viedokli par dzīvības un nāves problemātiku.</p> <p>Prot risināt filozofiskas antropoloģijas problēmas, izmantojot dažādas filozofiskās analīzes metodes.</p> <p>Izprot un prot lietot jēdzienus: identitāte, patība, persona, personība, antropoloģija, ķermenis, dvēsele, gars, autonomija, brīvība, griba, vara, duālisms, embriju tiesības, eitanāzija.</p>

#### Ieteicamā literatūra

- Bubers, M. *Es un Tu*. // Grāmata. – 1991. – Nr. 10.  
 Dāle, P. *Gara problēmas*. – Rīga: A. Gulbis, 1935.  
 Kamī, A. *Mīts par Sīfīfu*. – Rīga: Daugava, 2003.  
 Kasīrers, E. *Apcerējums par cilvēku*. – Rīga: Zvaigzne ABC, 2000.

- Kūle, M., Kūlis, R. *Filosofija*. – Rīga: Burtnieks, 1996. – 475.–490. lpp.  
 Milts, A. *Ētika. Personības un sabiedrības ētika*. Lekciju kurss.– Rīga: Zvaigzne ABC, 2000.  
 Rubenis, A., Reņģe, V. *Cilvēks un kultūra*. // Kritikas gadagrāmata. – 1988. – Nr. 16.  
 Sartrs, Ž. P. *Eksistenciālisms ir humānisms*. // Grāmata. – 1992. – Nr. 1 – 37.–47. lpp.  
 Šmids, V. *Dzīves māksla – izaicinājums tagadnei*. – Aizkraukle: Krauklītis, 1996.  
 Šuvajevs, I. *Filosofija kā dzīvesmāksla*. – Rīga: Zvaigzne ABC, 2007.  
 Zimmels, G. *Saskarsmes spēle*. // Kentauri XXI. – 1994. – Nr. 7.

### 5. Filozofiskā refleksija par vērtībām (10% no kopējā mācību stundu skaita)

- 5.1. filozofiskās mācības par vērtībām;  
 5.2. vērtību daudzveidība un relativitāte. Vērtības un morāle;  
 5.3. sabiedrība un vērtības. Valsts un varas teorijas.

#### Sasniedzamais rezultāts

Zināšanas un izpratne	Darbība
<p>Zina galvenos argumentus diskusijā par absolūtām vērtībām.</p> <p>Izprot un pamato argumentus diskusijā par vērtību relativismu.</p> <p>Zina un prot salīdzināt sakrālās un profānās vērtības.</p> <p>Izprot un pamato mūžīgo un situatīvo (absolūto un relatīvo) vērtību attiecības dažādos laikmetos.</p> <p>Izprot pienākumu, seku un tikumu ētikas atšķirības.</p> <p>Izprot atšķirību starp estētiskajām un ētiskajām vērtībām.</p> <p>Iepazinis dažādās valsts un varas teorijas.</p>	<p>Prot formulēt un izklāstīt savu viedokli jautājumā par absolūtajām un relatīvajām vērtībām.</p> <p>Prot diskutēt un pamatot savu viedokli par individuāli un sociāli nozīmīgo vērtību līdzsvara problēmu.</p> <p>Prot diskutēt un pamatot savu vērtību izvēli saskaņā ar morāles principiem.</p> <p>Prot diskutēt par brīvības un atbildības saistību.</p> <p>Izprot un prot lietot jēdzienus: vērtība, aksioloģija, sakrāls, profāns, absolūts, relatīvs, nihilisms, imorālisms, ētika, estētika.</p>

#### Ieteicamā literatūra

- Berlins, J. *Četras esejas par brīvību*. – Rīga: Sprīdītis, 2000.  
 Eliade, M. *Sakrālais un profānais*. – Rīga: Minerva, 1996.  
 Fromms, Ē. *Bēgšana no brīvības*. // Kultūras Fonda Avīze. – 1990. – jūlijs.

- Fromms, Ē. *Brīvība un spontānums*. // *Kentaurs XXI*. – 1999. – Nr. 8.  
 Heidegers, M. *Malkasceļi*. – Rīga: Intelekts, 1998.  
 Klīve, V. V. *Rīcības ceļos*. – Rīga: Zinātne, 1996.  
 Kūle, M., Kūlis, R. *Filosofija*. – Rīga: Burtnieks, 1996. – 572.–581. lpp.  
 Kūle, M. *Filosofijas vērtības un pārvērtības*. // *Filosofija*. – Nr. 2. – Rīga: FSI.  
 Milts, A. *Esejas par morāli*. – Rīga: Avots, 1985.  
 Montēns, M. *Esejas*. – Rīga: Zvaigzne, 1981.  
 Nīče, F. *Tā runāja Zaratustra*. – Rīga: Zvaigzne ABC, 2007.  
 Rubene, M. *No tagadnes uz tagadni*. – Rīga, 1995.  
 Šmids, V. *Skaista dzīve?* – Rīga: Zvaigzne ABC, 2002.  
 Šuvajevs, I. *Filosofija kā dzīvesmāksla*. – Rīga: Zvaigzne ABC, 2007.  
 Šuvajevs, I. *Filosofija. Saruna par filozofiju*. – Rīga: Zvaigzne ABC, 1999.  
 Vorbertons, N. *Filosofijas pamati*. – Rīga: RaKa, 2003.

## 6. Apziņas problēma filozofijā (12% no kopējā mācību stundu skaita)

- 6.1. apziņas un ārpusaules saikne. Apziņas jēdziena skaidrojums dažādos filozofijas virzienos;  
 6.2. apziņa un zemapziņa. Apziņas stāvokļi;  
 6.3. teksts, saprašana un interpretācija.

### Sasniedzamais rezultāts

Zināšanas un izpratne	Darbība
<p>Zina apziņas jēdziena skaidrojumus dažādos filozofijas virzienos un tradīcijās.</p> <p>Izprot apziņas un neapzinātā filozofiskās teorijas.</p> <p>Izprot apzinātā un neapzinātā mijiedarbību, zināšanu, jūtu un gribas lomu cilvēku dzīvē.</p> <p>Iepazinis dažādas teorijas par apziņas un ārpusaules saikni.</p> <p>Izprot jēgas veidošanās procesu un tā nozīmi sevis izpratnē.</p>	<p>Spēj reflektēt par dažādiem apziņas stāvokļiem un raksturot tos.</p> <p>Prot interpretēt filozofiskus tekstus.</p> <p>Analizē dažādus apziņas stāvokļus.</p> <p>Prot skaidrot apziņas un zemapziņas filozofisko teoriju atšķirības.</p> <p>Reflektē par jēgas veidošanās procesiem.</p> <p>Spēj raksturot valodas un apziņas attiecības.</p> <p>Prot izmantot hermeneitisko pieeju teksta saprašanā un interpretācijā.</p>

Zināšanas un izpratne	Darbība
<p>Izprot zīmes, nozīmes un jēgas saistību.</p> <p>Zina fenomenoloģiskās un hermeneitiskās metodes pamatus.</p>	<p>Prot izmantot fenomenoloģisko metodi, demonstrēt metodes nozīmi apziņas un pasaules apjēgsmē.</p> <p>Izprot un lieto jēdzienus: apziņa, zemapziņa, arhetips, fenomens, fenomenoloģija, hermeneitika, saprašana, interpretācija, teksts, zemteksts, konteksts.</p>

### Ieteicamā literatūra

- Celms, T. *Tagadnes problēmas*. – Rīga: Valters un Rapa, 1933.
- Freids, Z. *Psihoanalīzes nozīme un vēsture*. – Lielvārde: Lielvārds, 1994.
- Gadamer, H. G. *Patiesība un metode*. – Rīga: Jumava, 1999.
- Heidegers, M. *Malkasceļi*. – Rīga: Inteleks, 1998.
- Herders, J. G. *Par valodas izcelšanos. // Darbu izlase*. – Rīga: Zvaigzne ABC, 1995.
- Huserls, E. *Fenomenoloģija*. – Rīga: LU Filozofijas un socioloģijas institūts, 2002.
- Jungs, K. G. *Dvēseles pasaule*. – Rīga: Spektrs, 1994.
- Kūle, M., Kūlis, R. *Filosofija*. – Rīga: Burtnieks, 1996. – 505.–518. lpp.
- Kūle, M. *Komunikācijas filosofija: hermeneitiskās nostādnes. // Filosofija*. – Rīga: LU Filozofijas un socioloģijas institūts. – Nr. 4.
- Mamardašvili, M. *Domātprieks*. – Rīga: Spektrs, 1994.
- Vorbertons, N. *Filosofijas pamati*. – Rīga: RaKa, 2003.

## 7. Esamības filozofiskā izpratne (12% no kopējā mācību stundu skaita)

- 7.1. filozofiskie priekšstati par pasaules uzbūvi, rašanos/radīšanu;
- 7.2. esamība un valoda. Esamības un valodas attiecības valodas filozofijā;
- 7.3. telpa un laiks. Telpas un laika izpratne dažādos laikmetos un kultūrās.

### Sasniedzamais rezultāts

Zināšanas un izpratne	Darbība
Zina jēdziena “esamība” dažādās interpretācijās. Izprot esamības un valodas attiecības. Izprot mūsdienu valodas filozofijas problēmas. Zina lingvistiskās un analītiskās filozofijas pamatnostādnes. Izprot eksistences un būtības attiecību problēmu filozofijā.	Reflektē par esamības struktūru un to raksturojošām kategorijām. Prot saskaņot tekstā argumentāciju, spēj analizēt to. Raksturo un diskutē par dažādu laikmetu un kultūru izpratni, par laiku un telpu. Prot diskutēt par pasaules radīšanas/rašanās filozofiskajiem pierādījumiem. Prot lietot definīcijas. Izprot un lieto jēdzienus: esamība, ontoloģija, Dievs, kreacionisms, evolūcija, substance, kustība, attīstība, cēlonība, telpa, laiks, būtība, lingvistiskā filozofija, analītiskā filozofija.

### Ieteicamā literatūra

- Barts, R. *Kritika un patiesība. No daiļrades uz tekstu. // Grāmata.* – 1992. – Nr. 2.  
*Bībele.*  
Eliade, M. *Mīts par mūžīgo atgriešanos.* – Rīga: Minerva, 1995.  
Herders, J. G. *Par valodas izcelšanos. // Darbu izlase.* – Rīga: Zvaigzne ABC, 1995.  
Hokings, S. *Īsi par laika vēsturi.* – Rīga: Madris, 1997.  
Kants, I. *Prolegomeni.* – Rīga: Zinātne, 2006.  
Kūle, M., Kūlis, R. *Filozofija.* – Rīga: Burtnieks, 1996.  
*Svētais Akvīnas Toms.* – Rīga: LU Filozofijas un socioloģijas institūts, 2005.  
Vējš, J. N. *Lingvistiskā filozofija.* – Rīga: Avots, 1981.  
Vējš, J. N. *Darbdienu filozofija.* – Rīga: Zinātne, 2005.



Vitgenšteins, L. *Filozofiskie pētījumi*. – Rīga: Minerva, 1997.

Vitgenšteins, L. *Loģiski filozofiskais traktāts*. // *Kentaurs XXI*. – 1994. – Nr. 6.

Žilsons, E. *Teoloģija un filozofija*. // *Kristīgās filozofijas vēsture viduslaikos*. – Rīga: LU Filozofijas un socioloģijas institūts, 1997.

## 8. Filozofija un cilvēces nākotne (12% no kopējā mācību stundu skaita)

8.1. filozofu skatījums uz globalizāciju un cilvēces attīstības perspektīvām;

8.2. patērniecības problēmas filozofu skatījumā;

8.3. informācijas un komunikācijas sabiedrības problēmas;

8.4. utopijas un antiutopijas. Ideālās sabiedrības teorijas.

### Sasniedzamais rezultāts

Zināšanas un izpratne	Darbība
Zina dažādu globalizācijas procesu izpausmes indivīda dzīvē un sabiedrībā. Zina mūsdienu filozofijas pamatzināšanas par informācijas un komunikācijas nozīmi cilvēka un sabiedrības dzīvē. Zina postmodernās filozofijas konceptus. Izprot feministisko teoriju ietekmi uz sabiedrību. Iepazinis dažādas ideālas sabiedrības teorijas. Zina utopiju un antiutopiju piemērus filozofijas vēsturē.	Prot pamatot savu viedokli, diskutēt par globalizāciju un sabiedrības attīstības perspektīvām. Prot pamatot savu attieksmi pret patērniecību. Analizē un prot diskutēt par informācijas vērtību nozīmi mūsdienu sabiedrībā. Prot analizēt un izvērtēt procesus, pamatojoties uz ideālās sabiedrības teorijām. Diskutē par ideālās sabiedrības teorijām un to īstenošanas iespējām. Spēj novērtēt sabiedrības procesus, izmantojot politiskās teorijas. Prot lietot jēdzienus: civilizācija, globalizācija, globālās problēmas, ekoloģija, etoloģija, futuroloģija, patērniecība, utopija, antiutopija, progress, regress.

### Ieteicamā literatūra

Ārendte, H. *Totalitārisma sākotne*. // *Kentaurs XXI*. – 1992. – Nr. 1.

Buceniece, E. *Saprāts nav ilūzija*. – Rīga: Pētergailis, 1999.

Fuko, M. *Patiesība. Vara. Patība*. – Rīga: Spektrs, 1995.

Kampanella, T. *Saules pilsēta*. – Rīga: Zvaigzne, 1980.  
Kūle, M., Kūlis, R. *Filosofija*. – Rīga: Zvaigzne ABC, 1998. – 342.–451., 623.–646. lpp.  
Kūle, M. *Eirodzīve: formas, principi, izjūtas*. – Rīga: LU Filozofijas un socioloģijas institūts, 2006.  
Orvels, Dž. *Dzīvnieku ferma*. – Rīga: Zvaigzne ABC, 2002.  
Platons. *Valsts*. – Rīga: Zvaigzne ABC, 2005.

## Mācību sasniegumu vērtēšanas formas un metodiskie paņēmieni

Īstenojot programmu, attiecībā uz vērtēšanu jāievēro Ministru kabineta noteikumos par valsts vispārējās vidējās izglītības standartu noteiktie izglītojamo iegūtās vispārējās vidējās izglītības vērtēšanas pamatprincipi un kārtība.

Vērtēšanas organizētājs un vērtētājs:

- atbilstoši vērtēšanas mērķim izmanto diagnosticējošo, formatīvo un summatīvo vērtēšanu;
- izvēlas piemērotāko vērtēšanas vietu mācību procesā (ievadvērtēšana, kārtējā vērtēšana un nobeiguma vērtēšana);
- izmanto daudzveidīgas vērtēšanas formas un metodiskos paņēmienus;
- izvēlas vērtēšanas saturu atbilstoši mācību priekšmetā noteiktajam izglītojamā sasniedzamajam rezultātam;
- nosaka vērtēšanas kritērijus un izmanto pārbaudes darba mērķim atbilstošu vērtējuma atspoguļošanas veidu.

	Diagnosticējošā vērtēšana	Formatīvā vērtēšana	Summatīvā vērtēšana
Vērtēšanas uzdevumi	Noteikt izglītojamā iepriekš apgūtās zināšanas, prasmes un attieksmes mācību procesa plānošanai un uzlabošanai – turpmāko mācību mērķu precizēšanai, mācību uzdevumu izvēlei, satura sakārtošanai.	Dot iespēju izglītojamajam noteikt mācību sasniegumus attiecībā pret būtiskākajiem programmā formulētajiem sasniedzamajiem rezultātiem, lai tos uzlabotu. Veicināt izglītojamā atbildību un motivāciju, iesaistot viņus vērtēšanas procesā. Veicināt mācību procesa uzlabošanu.	Noteikt izglītojamā mācību sasniegumus, lai konstatētu apgūtās zināšanas, prasmes un attieksmes vērtējuma izlikšanai. Summatīvās vērtēšanas rezultātus var izmantot arī formatīviem mērķiem (informācijai par mācību mērķu un uzdevumu sasniegšanu, mācību procesā izmantoto metožu izvērtēšanai, lēmuma pieņemšanai par turpmāko darbu).
Vieta mācību procesā (norises laiks), biežums	Ievadvērtēšanu ieteicams veikt mācību kursa, mācību gada vai temata sākumā.	Kārtējo vērtēšanu veic mācību procesa laikā. Pedagogs to organizē pēc nepieciešamības.	Nobeiguma vērtēšanu veic katra temata noslēgumā, nepieciešamības gadījumā apvienojot nelielus tematus vai apjomīgākos tematus sadalot sīkāk. Var izmantot mācību gada, izglītības pakāpes beigās.

	Diagnosticējošā vērtēšana	Formatīvā vērtēšana	Summatīvā vērtēšana
Vērtēšanas saturs	Saturu veido iepriekšējā mācību procesā apgūtās zināšanas, prasmes, attieksmes, kas būtiski nepieciešamas turpmākā mācību satura apgūvē.	Saturu veido būtiskākie izglītojamajam sasniedzamie rezultāti (zināšanas, prasmes, attieksmes) temata apguves laikā.	Saturu veido izglītojamajam sasniedzamie rezultāti (zināšanas, prasmes, attieksmes) temata nobeigumā.  Izglītojamajam iespējams savus mācību sasniegumus demonstrēt dažādos izziņas līmeņos.
Vērtēšanas formas	Izmantojamas daudzveidīgas vērtēšanas formas: mutvārdu, rakstiskas, praktisku prasmju, kombinētas; individuāla vai kolektīva snieguma; vērtēt iespējams gan ar objektīvi, gan subjektīvi vērtējamiem uzdevumiem.		
Vērtēšanas metodiskie paņēmieni	Saruna, aptauja, tests u. tml.	Mācību rezultātu pārbaudīšanai galvenokārt izmanto tādas pašas metodes un paņēmienus kā mācību procesā.  Saruna, aptauja, darbs ar tekstu, demonstrējums, vizualizēšana, diskusija, seminārs, mājas darbs u. tml.	Rakstveida, mutvārdu vai kombinēts pārbaudes darbs, pētniecisks darbs, eseja, individuāls vai grupas darbs, referāts, projekts, individuāls vai grupas projekts u. tml.
Vērtētājs	Pedagogs/izglītojamais atbilstoši izstrādātajiem vērtēšanas kritērijiem.	Pedagogs/izglītojamais atbilstoši izstrādātajiem vērtēšanas kritērijiem.	Pedagogs atbilstoši izstrādātajiem vērtēšanas kritērijiem.
Vērtēšanas kritēriji, to izveide	Kritēriji nepieciešami vērtējuma objektivitātes nodrošināšanai. Kritērijus izstrādā pedagogs atbilstoši izvēlētajām vērtēšanas formām un metodiskajiem paņēmieniem. Kritēriju izstrādāšanā var iesaistīt izglītojamos, lai pilnveidotu vērtēšanas un pašnovērtēšanas prasmes. Pedagogs iepazīstina izglītojamos ar vērtēšanas kārtību.		
Vērtējuma atspoguļošana	Vērtējums aprakstošs.	Vērtējums aprakstošs vai ieskaitīts/neieskaitīts.	Pedagogs vērtē 10 ballu skalā un to dokumentē.

# Mācību satura apguvei izmantojamo mācību līdzekļu un metožu uzskaitījums

## Mācību līdzekļi

Lai dažādotu mācību stundas un veicinātu filozofisku jautājumu uzdošanu, attīstot domāšanu, būtiski izmantot ne vien filozofisku tekstu fragmentus, bet arī daiļliteratūru, preses materiālus, mākslas darbu reprodukcijas u. tml.

### 1. Mācību literatūra:

1.1. Izglītības un zinātnes ministrijas apstiprinātā mācību literatūra mācību priekšmetā “Filozofija” (publicēta internetā ISEC mājaslapas sadaļā “Mācību literatūra). Mācību literatūras sarakstā minēts neliels grāmatu skaits, tāpēc katras tēmas apguvei norādīta ieteicamā literatūra;

1.2. papildu literatūra: izglītojamajiem vai pedagogiem domātā mācību vai metodiskā literatūra, kuru nav apstiprinājusi Izglītības un zinātnes ministrija, bet kuru var izmantot kā papildu literatūru atsevišķu standartā noteikto pamatprasību apguvei vai mācību sasniegumu pārbaudei attiecīgajā mācību priekšmetā: hrestomātijas, izdales materiāli, antoloģijas;

1.3. uzziņu literatūra: vārdnīcas, enciklopēdijas u. tml. izdevumi;

1.4. periodiskie izdevumi;

1.5. interneta resursi.

### 2. Uzskates un tehniskie līdzekļi, iekārtas:

2.1. uzskates līdzekļi: tabulas, plakāti, mākslas darbu reprodukcijas, attēli, audiovizuālie mācību līdzekļi u. tml.;

2.2. tehniskie līdzekļi un iekārtas: magnētiskā tāfele, dators ar interneta pieslēgumu, projektors, atskaņotājs, magnetofons, televizors, kodoskopis u. tml.

## Mācību metodes

Nosauktajām mācību metodēm ir ieteikuma raksturs. Metožu izvēli nosaka mācību satura apguves mērķis un uzdevumi. Svarīga ir izvēlēto metožu daudzveidība, kas padara mācību procesu interesantāku gan pedagogiem, gan izglītojamajiem, kuru mācīšanās stili ir atšķirīgi. Programmā galvenā uzmanība veltīta tām metodēm, kuras ir aktuālas vidusskolā.

Metode	Skaidrojums	Piemērs
Fenomenoloģiskā analīze	Attīsta prasmi neikdienišķi paskatīties uz pasauli, aprakstot savu uztvērumu. Izejot no fenomenoloģiskas metodes: savas domas par objektu/subjektu virzīt tā, lai neapēnotu neviena tēla pašvērtību. Nosacījums – mēģināt atbrīvoties no ārpusaules spriedumiem.	Apģūstot tēmu “Apziņas problēma filozofijā”, pedagogs izdala izglītojamajiem sīkus priekšmetus, piemēram, saspraudītes. Izglītojamajiem 3–5 min jāapskata priekšmets, jācenšas “atmest” savu pieredzi par šo priekšmetu, tā lietojumu, tad jāapraksta savas refleksijas, uztvērumus par to, kā priekšmets parādās vērotāja apziņā. Rakstīto var lūgt nolasīt klasei.
Jēdzienu aplis	Prasme formulēt savu domu, izteikt viedokli, diskutēt, strādāt grupā. Izglītojamie sadalīti grupās pa pieci. Katrs izglītojamais saņem lapu, kurā rakstīts 1 jēdziens.	Tēmas “Filozofijas vispārīgs raksturojums” jēdzieni: filozofija, domāšana, metafizika, refleksija, paradigma. Katrs izglītojamais rakstiski skaidro savu jēdzienu, tad lapu padod tālāk nākamajam, kurš papildina rakstīto. Kad lapa atgriežas pie pirmā izglītojamā, tas nolasa uzrakstīto visai grupai. Pēc tam grupas iepazīstina pārējos ar saviem skaidrojumiem, notiek diskusija par jēdzienu izpratni.
Pro et contra	Attīsta argumentācijas prasmi, prasme uz klausīt un kritiski izvērtēt atšķirīgus viedokļus. Izglītojamie sadala 2 grupās. Vienai no grupām tiek izvirzīta tēze, otrai – antitēze.	Tēmas “Cilvēka problēma filozofijā” apgūvē tēze – “Eitanāzija ir morāli pieļaujama”, antitēze – “Eitanāzija ir amorāla un nav pieļaujama”. Abas grupas gatavo argumentus, pēc 10 minūtēm notiek diskusija.
Seminārs	Attīstīta prasme izvēlēties un lasīt filozofisku tekstu, prasme konspektēt, veidot prasmi izteikties, diskutēt par filozofisku tēmu.	Izglītojamie 2 nedēļas pirms semināra saņem tēmas nosaukumu – “Filozofijas paradigmas” – un literatūras sarakstu, lai sagatavotos semināram. Gatavojot semināra tēmu, pedagogam jāapsver, kuras no apakštēmām izglītojamajiem būs iespējams sagatavot, izmantojot skolas un citās bibliotēkās atrodamo literatūru. Pedagogs informē par konspektēšanas nepieciešamību. Nedrīkst pieļaut gatavu kopētu vai interneta materiālu izmantošanu.

Metode	Skaidrojums	Piemērs
Venna diagramma	<p>Prasme definēt jēdzienus un salīdzināt tos, saskatot kopīgo un atšķirīgo. Izglītojamie var strādāt grupās vai individuāli.</p> <p>Malējos apļos ieraksta atšķirīgo, bet vidējā aplī – jēdzienam kopīgo.</p>	<p>Tēmas “Izziņas un zināšanu problēma filozofijā” apgūvē salīdzina jēdzienus “patiesība” un “taisnība”, meklējot atšķirīgo un norādot uz kopīgo.</p>